

Out of Art – actuele outsider art/contemporary outsider art

Paul van der Eerden

We brachten een bezoek aan Paul van der Eerden (1954) in Rotterdam. Hij exposeert zijn kunst in binnen- en buitenland en wordt regelmatig gevraagd als curator. Zo stelde hij in 1996 'Sortie du labyrinthe' samen, een presentatie met hedendaagse kunst, naïeve kunst en Outsider Art in het Centrum Beeldende Kunst/Villa Alckmaer te Rotterdam. Hij denkt niet in kunstcategorieën maar "eerder in professionele kunstenaars en niet- professionele kunstenaars". Inspiratiebronnen voor zijn eigen werk én de passie voor verzamelen, staan in het gesprek centraal. Van der Eerden neemt plaats bij het raam en verontschuldigt zich bij voorbaat dat hij af en toe een blik naar buiten zal werpen. Er ontgaat hem weinig van wat zich buiten afspeelt. "Het is geen desinteresse. Ik ben nu eenmaal een kijker, een observeerder, ja zelfs een voyeur".

Ogen

Over zijn eigen kunst zegt hij "Het uitgangspunt van mijn beeldende werk is de fascinatie voor de veel voorkomende onverschilligheid, de agressie en het geweld tussen mensen. Het valt mij op dat veel mensen niet in staat zijn contact te maken. Ik ben geïnteresseerd in de gekte van mensen en vooral in wat zich in hun hoofden afspeelt. Ik heb nog altijd, ook al ben ik die leeftijd al ruim gepasseerd, de blik van een puber die zich afvraagt waar al die mensen in godsnaam mee bezig zijn. In mijn werk probeer ik te kijken hoe ver ik in mijn beelden kan gaan. Zelf ben ik als persoon geen maniak. Persoon en werk zijn bij mij gescheiden zaken.

Mijn beeldende werk bestaat voornamelijk uit potloodtekeningen. Tekenen is een andere manier van werken dan schilderen op canvas. Een tekening is een verzameling lijnen. Iedere lijn die je zet, blijft zichtbaar en de weg naar het uiteindelijke beeld is daardoor veelal goed te volgen. Het wit in een tekening heeft ook een eigen soort betekenis, als een territorium dat op een vreemde manier wel en niet deel uitmaakt van het beeld. Het lijkt ook vaak witter dan het in werkelijkheid is. Een schilderij streeft meer naar een uiteindelijk beeld. De weg er naar toe is vaak niet meer te volgen omdat deze letterlijk is overgeschilderd.

Ik maak ook puur teksttekeningen die mijn flauwe of banale kant tonen. Het zijn soms triviale reclame slagzinnen, zinnen uit contactadvertenties of alledaagse rijmpjes. Ik zet de teksten neer zoals deze bedoeld zijn. De beschouwer geeft er zijn eigen interpretatie aan. Zoals deze: 'Er staat een kale man van honderdvijftig kilo in mijn garage te naaien', gehoord op televisie.

Ogen hebben een opvallende plaats in mijn werk." Van der Eerden wijst naar een zelfportret. De ogen zijn sterk omlijnd en trekken de aandacht. "Outsiders kun je vaak herkennen aan de ogen in hun beeldende werk. Ze zijn vaak doordringend, hol en leeg afgebeeld."

Het werk van Van der Eerden zelf wordt vaak vergeleken met Outsider Art. We zijn benieuwd wat hij daarvan vindt: "Zowel tekeningen van mij als van outsiders behoeven geen uitleg of psychologische verklaringen. De tekeningen spreken voor zichzelf. Paul Klee zei: 'Kijken naar een tekening is een wandeling omwille van de wandeling'."

Startpunt van de verzameling

"De basis van mijn verzameling begint midden jaren tachtig met een bezoek van mijn vriendin aan de tentoonstelling 'Primitivism in 20th Century Art' in het Museum of Modern Art in New York. De foto's van etnische objecten in de door haar meegebrachte catalogus maakten een diepe indruk op mij. De vorm, de maat en de verhouding, zo prachtig! De sterke verbondenheid van de mens met de aarde. Het voorouderidee. Hoe komt het, vraag ik me af, dat iemand zonder opleiding concepten over de werkelijkheid bedenkt. Hoe maken zij hun beslissingen?

Dit soort beelden bleek ook nog te koop en als je eenmaal vijf dingen van iets hebt, ben je een verzamelaar.

Verzamelen gaat vanzelf. Dat bedenk je niet."

Zijn blik streelt de vele niet westerse beelden in zijn huiskamer. Ze zijn hier ontdaan van hun historische en sociaal-culturele context, verworden tot autonome kunstobjecten. Van der Eerden is een enthousiast verteller. Hij sleept ons mee naar de achtergronden van deze beelden en wijst ons op de stralen waarmee de prille lentezon er een doet oplichten.

Ontdekkingen

"Mijn verzameling bestaat naast de tribale objecten uit werk van hedendaagse kunstenaars, outsiders en naïeve kunstenaars. Ik ben een bewonderaar van Armand Simon." Hij toont ons een potloodtekening in een catalogus. Afgebeeld zijn een man in pak met stropdas en een naakte vrouw. De aandacht gaat onmiddellijk naar het hoofd van de man. Het lijkt gebarsten en zit vol symboliek. Het ene omlijnde oog biedt een bizarre aanblik. Er is spanning

voelbaar tussen het voorkomen van de nette heer en de gedachtespinsels die zich ongetwijfeld in zijn hoofd afspelen.

“Ik ben altijd op zoek naar kwaliteit. Het moet goed zijn en dat zie ik in één oogopslag. Het werk van Hein Dingemans is bijvoorbeeld interessant op het moment dat zijn stijl nog niet is uitgewerkt. Daarin kun je goed zien dat hij nog worstelt met bepaalde oplossingen in zijn, hier en daar, kinderlijke stijl. Zijn latere werk vind ik minder interessant. Ik ben altijd benieuwd hoe mensen tot bepaalde beslissingen komen. De betekenis van het werk komt voor mij pas veel later.

Reginald Drooduin was voor mij een ware ontdekking. Ik maakte kennis met zijn werk toen hij in de dagopvang van de Pauluskerk zat. Ik zag er vooral dingen in die ik zelf ook tekende en dacht ‘dat moet ik hebben; dat is mijn werk’. Ik kocht op een vrijdag veertig tekeningen van hem en bedacht dat ik ze eigenlijk allemaal wel wilde. Het was weekend en voor het eerst bekwam mij de schrik dat iemand op hetzelfde idee zou komen. Ik rustte niet voordat ik na het weekend de hele collectie had opgekocht.”

Voorzichtig haalt Van der Eerden de keurig gesorteerde tekeningen van Drooduin uit vloeiend papier. “Kijk” zegt hij gepassioneerd, “zo’n tekening met twee hoofden met hoed had ik tien jaar daarvoor zelf ook gemaakt. En wat vind je van deze?” De getoonde tekening stelt een strand voor met een echtpaar en twee kinderen. Eén kind zit op de schouder van de vader. De moeder duwt moeizaam een kinderwagen voort. “Voor die kinderwagen heeft Reginald een eigen oplossing bedacht. De wielen staan zo haaks dat het duwen van de wagen onmogelijk lijkt. De hond echter is perfect getekend.” Hij wijst ons op de afsnijding van de hondenstaart en het been van de vader. “Daar is over nagedacht. Dat kan niet anders.” Een tekening met een Madonna en kind met op de achtergrond bloemen, lijkt met dezelfde problemen te kampen als de strandtekening. “Hier worstelt de maker met de zithouding van het kind op de arm. De gevonden oplossing geeft de tekening een aandoenlijk tintje.”

Mohammed en Wim

De tekeningen van een zekere Mohammed zijn heel anders van aard. We zien staande mannen met zuidelijke gelaatstrekken, hun broeken strak in de plooi. De zwaar omlinjende ogen staren in het niets. Vier onberispelijk geklede mannen houden hun armen strak naast het lichaam of hun handen in de zakken. De man met de trui vormt daarop een uitzondering; hij houdt zijn armen gekruist voor de borst.

Uit de volgende doos komen tekeningen van Wim, een onbekende kunstenaar. Een deel ervan ademt de sfeer rond prostitutie: erotisch uitgebeelde vrouwen met weelderige haardossen, de ogen zwaar aangezet en de lippen vol en rood. Andere tekeningen verbeelden de dood, het leven en de vergankelijkheid. Alle bladen zijn gesignd met ‘de groetjes van Wim’. Van der Eerden wijst naar de lippen op een vrouwenportret. “Dat is verbazend knap opgelost.”

“Soms word je er een beetje gek van”

“In september 2007 stel ik een expositie samen in Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. De verschillende kunstenaars die daaraan meewerken, wil ik nog niet bekend maken, maar dat er outsiders aan mee doen, dat staat vast. De expositie krijgt de titel ‘Enclosures’, een term uit de economische geschiedenis. Ik gebruik dit gegeven als verwijzing naar de handeling van het tekenen zelf waarbij je met lijnen letterlijk een territorium omsluit, en als metafoor voor de geslotenheid van de menselijke geest en de manier waarop kunstenaars daar vorm aan geven.”

Inmiddels ligt de tafel bezaaid met geopende dozen.”Al die tekeningen... soms word je er een beetje gek van.” Terwijl hij probeert wat orde aan te brengen, valt ons oog op een marsepeinkleurig schilderij. Het hangt op een prominente plaats en stelt een Madonna voor. Haar haardos is bezaaid met kleine engelenhoofden, die zich herhalen in het kruisbeeld dat als een ketting om haar hals hangt. Het beeld straalt een bijzondere schoonheid uit en lijkt wel wat op werk van de Mexicaanse kunstenaar Frida Kahlo. “Ik zag het op een rommelmarkt in Brussel. Mijn oog viel er onmiddellijk op. Voor een paar luttele franken werd het mijn bezit. Niet te geloven toch!”

We worden steeds nieuwsgieriger wat deze verzamelaar nog meer in petto heeft. “Een echte Arie Visser”, zegt hij met een zekere trots over een religieuze tekening in de hal. “Arie Visser is de vader van Carel Visser, de beeldhouwer én Martin Visser, de ontwerper.”

Voor even; ‘mede voyeurs’

Voordat we vertrekken, maakt Van der Eerden ons attent op iets bijzonders buiten. Door de boomkruinen zien we een vrouw de straat oversteken. Haar rozerode outfit steekt kleurig af tegen de net uitbottende bomen en de helder blauwe lentelucht. Het geverfde bruine kapsel is waanzinnig groot en laat weinig van haar gezicht over. De zilveren schoenen met hakjes lijken niet helemaal te passen en bemoeilijken het lopen. In haar hand houdt ze een plastic tas stevig vast, met vlees of vis, lijkt het wel. Al met al biedt het een curieuze aanblik die nog lang op ons netvlies blijft en ons zomaar wordt aangereikt door een kunstenaar, verzamelaar, en bovenal een voyeur die zijn scherpe blik

graag met anderen deelt. We voelen ons even 'mede voyeurs' en beschouwen het als een waardig afscheid van een buitengewoon interessant gesprek.

Tekst: Phia Verstraete

De tentoonstelling 'Primitivism in 20th Century Art; Affinity of the tribal and the Modern' vond plaats in 1984 in het Museum of Modern Art (MoMA) in New York.

Publicatie 'Wormhole' nr. 4 is verkrijgbaar bij Galerie Herenplaats en te bestellen via ronald.cornelissen@tiscali.nl 215,- (exclusief verzendkosten)

www.paulvandereerden.nl

